

Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w Polsce

1. Definicja przestępczości zorganizowanej

Przestępczość zorganizowana, w szczególności w kontekście jej zwalczania jest jednym z kluczowych zagadnień zarówno prawa karnego jak i kryminologii. Jej aspekt normatywny reguluje obowiązujący kodeks karny, wyróżniając kilka form zbiorowego popełniania przestępstw: współsprawstwo, porozumienie, związek mający na celu popełnienie przestępstwa, grupa zorganizowana. Przepis art. 258 § 1 k.k. kryminalizuje udział w zorganizowanej grupie lub związku mającym na celu popełnienie przestępstw, w tym przestępstw skarbowych¹.

Pojęcie przestępczość zorganizowana jest uogólnieniem, które prawdopodobnie w czystej formie nie występuje, tym niemniej jest pożytecznym, heurystycznym środkiem pomocniczym do celów analizy. Może właśnie z tego powodu nie udało się dotychczas stworzyć jednolitej definicji tego pojęcia, w szczególności, iż przestępczość zorganizowana, jako zjawisko społeczne na bieżąco dostosowuje się do warunków politycznych gospodarczych, społecznych czy ustrojowych wykracza poza dotychczasowe ramy swego występowania².

Policja i prokuratura od 1990 roku posługuje się pragmatyczną definicją roboczą przestępczości zorganizowanej. Obejmuje ona

---

¹ M. Kotowska, *Przestępczość zorganizowana w kontekście problematyki przestępczości nieletnich*, Kwartalnik Policyjny, nr 3(103), Szczytno 2011, s. 28.

² M. Cichomski, A. Fraj-Milczarska, *Struktura zorganizowanych grup przestępczych* [w:] red. L. Paprzycki, Z. Rau, *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, Warszawa 2009, s. 192.

oparte na podziale pracy, trwałe, ukierunkowane na osiągnięcie zysków współdziałanie sprawców. Za szczególnie sygnalne wskaźniki przestępczości zorganizowanej uważane jest pięć kryteriów:

- profesjonalność popełniania przestępstw;
- internacjonalność sprawców i dokonania czynu;
- konspiracja, oddzielne planowanie i wykonywanie czynu;
- zastraszanie aż do użycia przemocy;
- nierzadko korupcja³.

2. Cechy przestępczości zorganizowanej

Przestępczość zorganizowana, jako taka jest trudno rozpoznawalna. O występowaniu zorganizowanej przestępczości nie świadczą ani rodzaj przestępstwa, ani okoliczności jego popełnienia. Ujawnić ją można dopiero wtedy, gdy pozna się okoliczności planowania i wykonywania czynu oraz sposób wykorzystywania łupu. Te zależności można ustalić jednak tylko w wyniku śledztw wymagających dużych nakładów pracy i czasu⁴.

Przestępczość zorganizowana jest odmienna od pospolitej, ponieważ jest ona centralistycznym, tajnym i monolitycznym systemem społecznym, żywym społecznym organizmem o mocnej, biurokratycznej strukturze. To system korupcji, obejmujący różne dziedziny życia społeczno-gospodarczego, tworzy swoistą „misterną pajęczynę” instytucjonalnych powiązań. Z tego względu przestępczość powinna być badana w ramach trzech kryteriów przestępczości zorganizowanej: socjologicznego, ekonomicznego i kryminologiczno-kryminalistycznego⁵.

Termin ten odnosi się do najbardziej rozwiniętych, a tym samym najgroźniejszych przejawów zbiorowej, niekiedy wręcz wyrafinowanej aktywności przestępczej. Najczęściej jednak pojęcie

---

³ H. L. Zachert, *Przestępczość zorganizowana – wyzwanie dla państwa i społeczności* [w:] red. B. Hołys, E. Kube, R. Schulte, *Przestępczość zorganizowana w Niemczech i Polsce*, Warszawa 1996, s. 67.

⁴ H. L. Zachert, *op. cit.*, s. 66.

⁵ J. W. Wójcik, *op. cit.*, s. 23.

przestępczości zorganizowanej odnoszone jest do przestępczości kryminalnej i gospodarczej, niemających związku z polityką. Samo językowe znaczenie tego terminu nie uprawnia takiego zawężania jego znaczenia, choć takie jego rozumienie ma swoje wyraźne uzasadnienie historyczne

Możliwości przystosowawcze zorganizowanych grup przestępczych są wyjątkowe. Działają one jak sprawne przedsiębiorstwa, które dostosowują swoje działania do zmieniającego się rynku. Zamiast działalności nieopłacalnej lub przynoszącej w danym momencie relatywnie niższe zyski, podejmują nową, bardziej dochodową⁶.

3. Rodzaje organizacji przestępczych

Należy wskazać na występowanie trzech stopni grupowej działalności przestępczej:

- grupa przestępcza – banda, będąca luźniejszym organizacyjnie związkiem mającym na celu popełnienie przestępstwa;
- zorganizowana grupa przestępcza, której nie towarzyszy określenie mafijnego celu ani też nie wykazuje cech struktury typowej dla organizacji mafijnej;
- organizacja przestępcza (mafia), jako najwyższy szczebel przestępstwa zorganizowanego⁷.

4. Charakterystyka zorganizowanych polskich grup przestępczych

Do najczęstszych przyczyn popełniania przestępstw w Polsce należą: czynniki o charakterze środowiskowym (rodzina, szkoła, rówieśnicy, miejsce pracy), indywidualnym, ekonomicznym, kul-

---

⁶ J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 15.

⁷ L. Gruntkowski, Z. Wolny, *Przestępczość zorganizowana* [w:] red. J. Kuzulka, *Podręcznik policjanta służby kryminalnej*, Szczytno 2004, s. 252.

tutowym, wiktymogennym. Mogą one być rozpatrywane w kontekście makrospołecznym (przemiany społeczne, kryzysy gospodarcze, polityczne, migracje, dezintegracja społeczna) lub mikrospołecznym. Mogą mieć charakter krajowy (wewnętrzny) albo międzynarodowy (zewnętrzny). Przestępczość zorganizowaną charakteryzuje różnorodność symptomów i związana z nimi złożoność przyczyn⁸.

Jedną z cech zorganizowanej przestępczości jest jej szybkie dostosowanie się do zmieniających warunków, w jakim w danym czasie działa. Wskazanie, więc na pewne stałe elementy struktury grupy przestępczej jest mocno utrudnione. Struktura grupy przestępczej wiąże się z wieloma zmieniającymi się czynnikami, takimi jak:

- zasięg działania (grupy dzielnicowe lub obejmujące zasięgiem działania obszar jednego miasta, grupy o zasięgu regionalnym, grupy ogólnopolskie, grupy o zasięgu międzynarodowym);
- skład etniczny grupy – grupy polskie, grupy etniczne, grupy międzynarodowe;
- kierunki działania grupy – grupy kryminalne, grupy działające w obszarze przestępstw ekonomicznych, grupy narkotykowe, grupy multiprzestępcze;
- pozycja lidera lub liderów – grupy kierowane przez jednego lidera, grupy mające zespół kierujących, grupy zarządzane przez rozbudowany zarząd⁹.

Na przykładach sławnych już gangów: pruszkowskiego i wrocławskiego można zaryzykować twierdzenie, iż pierwotnie skład zorganizowanych grup przestępczych stanowili kumple z sąsiedztwa lub zakładów karnych, gdzie odbywali kary pozbawienia wolności za kradzieże z włamaniem, oszustwa, nielegalny obrót walutą¹⁰.

---

⁸ E. W. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 152–153.

⁹ W. Mądrzejowski, *op. cit.*, s. 38.

¹⁰ J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 14.

Spoiwem grupy, mającym największy wpływ na jej zawartość, są więzy finansowe, a w następnej kolejności więzy strachu, wspólnej działalności przestępczej, chęć powiększania majątku, więzy uzależnień, więzy rodzinne, możliwości dotarcia do różnych osób i instytucji oraz konieczność obrony przez innymi grupami przestępczymi. Poza bardzo nielicznymi przykładami w polskich grupach przestępczych nie funkcjonuje raczej ceremoniał związany z przyjęciem do grupy nowych członków. Następuje to z reguły w trakcie pewnego procesu polegającego na zleceniu początkującym przestępcom coraz bardziej odpowiedzialnych zadań. W końcu staje się on grupie potrzebny, specjalizuje się w pewnym typie czynności, uczestniczy na równi z innymi w podziale zysków – co kończy okres kandydowania i nowicjusz staje się pełnoprawnym członkiem struktury przestępczej¹¹.

5. Główne formy zjawiskowe przestępczości zorganizowanych w Polsce

5.1. Przemysł towarów akcyzowych

Zjawisko przemysłu wyrobów spirytusowych (alkoholu) i tytoniowych (tytoniu, papierosów) istnieje w Polsce od dziesięcioleci. Już w okresie przedwojennym nabrało ono masowego, a nawet zorganizowanego charakteru. Alkohol i papierosy obłożone są wysokim podatkiem akcyzowym, który znacząco podnosi ich cenę. Powoduje to poważne zróżnicowanie cen tych towarów na obszarze Polski oraz naszych wschodnich sąsiadów, głównie państw spoza Unii Europejskiej. Zachęciło to zorganizowane grupy przestępcze do zainteresowania się ich nielegalnym obrotem (produkcją, handlem i przemysłem)¹².

5.2. Handel żywym towarem

Handel ludźmi to współczesna odmiana niewolnictwa – jedno z najbardziej haniebnych przestępstw dzisiejszego świata, a jed-

---

¹¹ W. Mądrzejowski, *op. cit.*, s. 38.

¹² E. W. Pływaczewski, *op. cit.*, s. 124.

nocześnie jeden z najbardziej dochodowych przestępczych biznesów. Ofiarami tego przestępstwa pada około 2 miliony ludzi na świecie. Bardzo ważne jest uświadomienie, że handel ludźmi jest zbrodnią i pozostaje zbrodnią nawet wtedy, gdy odbywa się za zgodą ofiary. W styczniu 2014 roku decyzją Komendanta Głównego Policji utworzono w Biurze Służby Kryminalnej KGP Wydział do walki z Handlem Ludźmi. Jego zadaniem jest koordynacja działań Policji związanych ze zwalczaniem, tego procederu. Sprawy handlu ludźmi są trudne dowodowo i pracuje się nad nimi długo. Trudno o zeznania ofiar, bo często nie czują się ofiarami, a określenie „handel ludźmi” budzi ich zdumienie. Ostatnio pojawiła się kolejna forma współczesnego niewolnictwa – zmuszanie kobiet do zawierania związków małżeńskich z obywatelami krajów Trzeciego Świata, którzy chcą w ten sposób uzyskać zgodę na pobyt w krajach Unii Europejskiej. Identyfikacja przestępstwa handlu ludźmi nie jest łatwą. Identyfikacja ofiar i proces wykrywczy prowadzący do udowodnienia przestępstwa należy do organów ścigania, natomiast wsparciem dla ofiar, udzieleniem im wszelkiego rodzaju pomocy zajmują się przede wszystkim organizacje pozarządowe¹³.

5.3. Przemysł i handel narkotykami

Wysoki poziom popytu na środki odurzające, zarówno twarde narkotyki, jak i dopalacze, powoduje, że grupy przestępcze tworzą coraz to nowsze miejsca produkcji narkotyków. Grupy przestępcze o jednolitym profilu działania przekształcają swoją działalność w multiprzestępczą. Czerpią korzyści finansowe z rozwijanej sieci dystrybucji narkotyków. Stanowi to alternatywne źródło ich utrzymania, generujące w krótkim okresie duże zyski i finansujące inną działalność przestępczą¹⁴.

Spożycie narkotyków obejmuje prawie wszystkie kręgi społeczne, a wraz z rozwojem narkomanii obniża się wiek inicjacji

---

¹³ E. Sitek, *Człowiek nie jest towarem*, Gazeta Policyjna 2014, nr 12(117), s. 15–17.

¹⁴ J. W. Wójcik, *op. cit.*, s. 52.

narkotykowej. Nałożone na organy zwalczające przestępczość narkotykowa zadania związane z przeciwdziałaniem narkomanii pozwoliły na zwiększenie efektywności zwalczania posiadania, handlu, udzielania oraz upraw, przemytu, produkcji i obrotu znacznej ilości narkotyków¹⁵.

5.4. Pranie brudnych pieniędzy

Pranie pieniędzy opiera się na dwóch głównych rodzajach aktywności, funkcjonujących na trzech etapach: lokowania, maskowania oraz integrowania. Pierwszy rodzaj polega na przemieszczaniu środków pomiędzy różnymi lokalizacjami, drugi natomiast zmienia formę gotówki na wartościowe przedmioty bądź czeki. Intencją działań przestępczych jest wprowadzenie nielegalnie zarobionych pieniędzy w sposób legalny¹⁶.

6. Rozmiary przestępczości zorganizowanych w Polsce

Według Raportu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach 2003–2013 Policja i Straż Graniczna zidentyfikowały w Polsce działalność 6833 zorganizowanych grup przestępczych (Policja – 5221, Straż Graniczna – 1612).

W 2013 roku zidentyfikowano działalność 879 grup przestępczych (w roku 2012 odnotowano 772 grupy).

W 2013 roku w zainteresowaniu CBS KGP były 344 zorganizowane grupy przestępcze, 111 grup pozostawało w zainteresowaniu Straży Granicznej, a 140 Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Według Raportu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach 2003–2013 Policja i Straż Graniczna objęły zainteresowaniem

---

¹⁵ K. Raczkowski, W. Krawczyk, M. Karnaś, I. Kieras-Salomoński, *Międzynarodowa przestępczość narkotykowa i przeciwdziałanie jej* [w:] red. K. Raczkowskiego, *Narkotyki. Organizacja przestępczości i systemy przeciwdziałania*, Warszawa 2009, s. 104.

¹⁶ K. Raczkowski, *op. cit.*, s. 47.

w ramach prowadzonych spraw operacyjnych 70160 osób (Policja – 53187, Straż Graniczna – 16973).

Jak wynika z danych Raportów MSW o stanie bezpieczeństwa w Polsce liczba zorganizowanych grup przestępczych pozostających w zainteresowaniu CBS KGP, SG i ABW stale rośnie. W latach 2010 (927), 2011 (998), 2012 (1205), 2013 (1487).

W 2013 roku w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej prowadzonych przez CBS KGP, SG oraz ABW zastosowano: 1533 tymczasowe aresztowania, 2071 dozorów policyjnych, 1382 poręczenia majątkowe 54 zakazy opuszczania kraju, 135 listów gończych¹⁷.

7. Rozwiązania z zakresu czynności operacyjno-rozpoznawczych

Przedsięwzięcia operacyjno-rozpoznawcze były wykorzystywane od zawsze, a dzisiaj są szczególnie istotnym elementem działań wszystkich policji i milicji świata. Ich forma oraz zakres nieustannie ewoluują wraz z rozwojem społeczeństw, zmianami jakościowymi i ilościowymi w przestępczości oraz wzrostem poziomu świadomości obywateli, co do możliwości obrony przed przestępstwami¹⁸.

Czynności operacyjne stanowią istotny, często zasadniczy element wykrywania przestępstw i ich zapobiegania, jak również ustalania i zatrzymania sprawców. Są przeprowadzane permanentnie. Mogą być prowadzone zarówno równoległe do toczonych postępowań przygotowawczych, na przykład w sprawach o zabójstwo, napadów rabunkowych, uprowadzeń dla okupu itp., jak też po umorzeniu śledztw i dochodzeń z powodu niewykrycia sprawców. Nie mniej istotną rolę pełnią w przypadkach zapobiegania przestępstwom, na przykład przy udaremnianiu planowanego napadu rabunkowego. Często stanowią podstawę do wszczęcia postępowania przygotowawczego, szczególnie, gdy w wyniku ich

---

¹⁷ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2013, MSW 2014, s. 101.

¹⁸ J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 17.

realizacji zostanie ujawnione przestępstwo. Występuje to zwłaszcza w przypadku przestępstw narkotykowych, gospodarczych i korupcyjnych, chociaż nie tylko¹⁹.

W codziennej walce z przestępczością zorganizowaną wykorzystywane są wszystkie metody pracy operacyjnej na równorzędnych prawach, często jako wzajemnie się wspomagające i uzupełniające²⁰.

Wszystkie czynności operacyjno-rozpoznawcze, począwszy od tych najprostszych (inwigilacja, obserwacja, penetracja terenu, wywiad, analiza kryminalistyczna), poprzez bardziej nowoczesne, złożone i ofensywne (zakup kontrolowany, wręczenie kontrolowane, podsłuch telefoniczny, tradycyjna i elektroniczna kontrola korespondencji, różnego rodzaju kombinacje operacyjne), naruszają w różnym zakresie konstytucyjne ukształtowany katalog wolności i swobód obywatelskich. Prawa te nie mają charakteru bezwzględnego, lecz w określonych sytuacjach i prawnie określonych procedurach ich zakres może zostać ograniczony. Wszelkie ograniczenia w tym zakresie muszą wynikać z ustawy, nie zaś z aktu prawnego niższej rangi, a ponadto wymagają precyzyjnego wskazania chronionego interesu publicznego oraz wykazania niemożności osiągnięcia zakładanego celu innymi środkami (zasada subsydiarności)²¹.

Praca operacyjna jest otoczona zasłoną niejawności. Szczegóły jej prowadzenia, zwłaszcza taktyka, ale także jej rezultaty, są chronione. Działania operacyjno-rozpoznawcze organów ścigania mają przede wszystkim doprowadzić do skutecznego rozwiązania

---

¹⁹ J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 18.

²⁰ J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 72.

²¹ K. Olejnik, *Zakres stosowania czynności operacyjnych – stan faktyczny, oczekiwania, potrzeby i możliwości wykorzystania ustaleń operacyjnych w procesie karnym oraz dopuszczalny udział sędziego i prokuratora w działaniach operacyjnych* [w:] red. L. Paprzycki, Z. Rau, *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna*, Warszawa 2009, s. 633.

spraw o charakterze przestępczym i uzyskanie wiedzy niezbędnej do zapobiegania przestępstwom. Można wyróżnić kilka celów czynności operacyjnych: ustalenie źródeł dochodowych dla procesu karnego; ustalenie skądów osobowych grup przestępczych i przedmiotowego zakresu ich działania; ujawnianie przestępstw i mechanizmów je powodujących; umożliwianie zatrzymania ustalonych sprawców przestępstw; ustalenie miejsc ukrywania się osób poszukiwanych przez organa ścigania i sądy, miejsc pobytu osób zaginionych, przetrzymywania osób uprowadzonych bądź pozbawionych wolności; udaremniania popełnionych przestępstw²².

Zakończenie

Skuteczne zwalczanie przestępczości zorganizowanej jest od przynajmniej kilkunastu lat priorytetowym celem wszystkich przedsięwzięć zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego w Polsce. Przeciwdziałaniem i zwalczaniem przestępczości zorganizowanej zajmuje się coraz większa liczba podmiotów znajdujących się zarówno w strukturach rządowych, jak i wśród organizacji społecznych²³.

Współczesna przestępczość o charakterze zorganizowanym działa w sferze ekonomicznej, politycznej oraz hedonistycznej (związanej najczęściej z popełnianiem przestępstw o charakterze seksualnym). Jest szczególnie niebezpieczna, gdyż organizacja może działać efektywnie z punktu widzenia posiadanych sił i środków zbiorowych, dąży do zabezpieczenia członków grupy przed wykryciem lub osadzeniem, posiada zwiększone możliwości korupcji oraz wywierania wpływu, a także dania poczucia wspólnoty, wywiera silny wpływ na członków grupy w celu przełamania oporu w podjęciu działań zabronionych moralnie i prawnie²⁴.

---

²² J. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 19–23.

²³ W. Mądrzejowski, *op. cit.*, s. 9.

²⁴ K. Raczkowski, *op. cit.*, s. 38.

Zwalczanie wysoko zorganizowanej przestępczości wymaga równie dobrze, a może nawet jeszcze lepiej niż przestępcy zorganizowanego aparatu ścigania, dysponującego odpowiednimi w tym względzie instrumentami. Jednakże najlepsza nawet krajowa strategia zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej nie może być oderwana od płaszczyzny międzynarodowej. Nie powinno się jednak zapominać, że podstawę dobrej współpracy międzynarodowej na tym obszarze stanowi przede wszystkim optymalny, dobrze funkcjonujący krajowy system ścigania oraz skuteczna działalność sądownictwa²⁵.

Istotne znaczenie rozpoznawcze, a niejednokrotnie wykrywcze ma poznanie *modus operandi*, gdyż pozwala przede wszystkim na: ogólne określenie rodzaju danego przestępstwa; uformowanie kryterium łączenia kilku różnych czynów, jako wyniku działania jednego i tego samego sprawcy; wstępną identyfikację grupową sprawcy; wersyjne typowanie sprawcy, a zwłaszcza opracowanie jego modelowej sylwetki; ukierunkowanie pierwszych działań wykrywczych²⁶.

Przestępczości, jako zjawiska społecznego nie sposób wyeliminować, jednak należy dążyć do ograniczenia skutków wszelkich działań niezgodnych z prawem i skutecznie im przeciwdziałać²⁷.

---

²⁵ E. Pływaczewski, *Wybrane aspekty zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce*, red. B. Hołys, E. Kube, R. Schulte, *Przestępczość zorganizowana w Niemczech i Polsce*, Warszawa 1996, s. 14.

²⁶ J. W. Wójcik, *op. cit.*, s. 50.

²⁷ K. Raczkowski, *op. cit.*, s. 131.